

SVENSKA UNESCORÅDETS
SKRIFTSERIE: Nr. 1/1980

REKOMMENDATION

om
BEVARANDE AV

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA MILJÖER OCH DERAS ROLL I SAMTIDEN

antagen av
UNESCO

SVENSKA UNESCORÅDETS
SKRIFTSERIE: Nr. 1/1980

REKOMMENDATION

om
BEVARANDE AV

KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA MILJÖER OCH DERAS ROLL I SAMTIDEN

antagen av
UNESCO

Översättningen är utförd av Språkcentrum och bearbetad av Riksantikvarieämbetet samt Svenska unescorådet.

Originaltexten finns på Svenska unescorådets kansli.

INNEHÅLL

	<u>Sid.</u>
Förord av riksantikvarie Roland Pålsson	I - IV
Inledning ("preamble")	1
I DEFINITIONER	3
II ALLMÄNNA PRINCIPER	4
III NATIONELL, REGIONAL OCH LOKAL POLITIK	5
IV SKYDDSÅTGÄRDER	6
Lagstiftning och administrativa åtgärder	6
Tekniska, ekonomiska och sociala åtgärder	10
V FORSKNING, UTBILDNING OCH UPPLYSNING	17
VI INTERNATIONELL SAMVERKAN	19

Förord

Vad som sägs i denna rekommendation om övergripande målsättningar, motiv för dessa och synpunkter på genomförande och bevakning är givetvis sådant som företrädare för den svenska kulturminnesvården utan reservation ställer sig bakom.

Låt mig därför bruka det begränsade utrymmet i ett förord till att föra över uppmärksamheten mot vår nationella scen och erinra om läget där.

I rekommendationens del III punkt 7 sägs att "inom varje enskild medlemsstat bör riktlinjer dras upp för en nationell, regional och lokal politik i enlighet med den ansvarsfördelning, som gäller inom respektive stat, så att rättsliga, tekniska, ekonomiska och sociala åtgärder kan vidtas av myndigheter på riks-, regional- och lokalplanet med syfte att bevara de kulturhistoriskt värdefulla miljöerna och deras omgivning samt att anpassa dem till samtidens behov". Hur uppfyller vi i Sverige dessa önskemål idag?

Kulturminnesvårdens ansvar i Sverige har av hävd varit inriktat på säkerställande och vård av kulturhistoriskt värdefulla monument. Under efterkrigstiden förändrades synsättet för bevarande. Ett starkare intresse för den befintliga miljön som helhet ledde till en vidgad bevarandeambition. Politiskt formulerades detta i en ny målsättning för kulturminnesvården 1974 (Prop 1974:135).

Viktiga utgångspunkter för kulturminnesvårdens verksamhet var enligt propositionen - inriktning på hela kulturmiljön - effektiv medverkan i samhällsplaneringen - decentralisering av beslut.

När det gällde ansvarsfördelningen pekade departementschefen på kravet på samverkan från kulturminnesvårdande myndigheters sida med andra samhällssektorer, dels i direkt form, dels genom att åtgärder inom andra områden vidtas med beaktande av kulturpolitiska målsättningar.

Riksantikvarieämbetet tilldelades ett centralt sektorsansvar med en stor del av de granskande uppgifterna decentraliserade till länsstyrelsen.

Länsmuseets roll som fri kulturinstitution konfirmerades men via statsbidrag knöts ett krav på fortsatt deltagande i det regionala kulturminnesvårdsarbetet. Länsmuseet ses härvid som en gemensam resurs för statligt och kommunalt agerande med ansvar i första hand för dokumentation, vård och levandegörande.

Riksantikvarieämbetets primära arbetsuppgifter förändrades från framförallt granskning mot råd och anvisningsarbete samt centralt myndighetsansvar inom samhällsplaneringen liksom ansvar för planering och samordning inom sin sektor.

För ämbetets del genomfördes en organisation som till stora delar svarade mot de mål som satts upp. På vårdsidan fullföljdes dock inte intentionerna bl a på grund av pågående utredningsarbete rörande byggnadsvårdens finansiering; detta har begränsat ämbetets möjligheter till insatser inom denna del av ansvarsområdet. Våren 1979 framlade 1976 års byggnadsvårdsutredning omfattande förslag till statliga insatser för byggnadsvården (kostnadsberäknade till 120 milj kr). Utbildningsdepartementet förbereder nu proposition i frågan. Om utredningens reformprogram genomförs i huvudsak kommer förutsättningarna för svensk byggnadsvård att förbättras och bli av en art som närmar sig det som gäller för stater med jämförbar utvecklingsnivå.

Kulturminnesvårdens ansvar omfattar dels de objekt som de kulturminnesvårdande myndigheterna har en direkt ansvarighet för, dels kulturmiljön som helhet. Det senare genom att bevaka kulturminnesvårdens intressen i samhällsplaneringen och informera och förmedla kunskap till övriga samhällssektorer så att hänsyn till kulturminnesvårdens krav och värderingar naturligen vägs in i dessa sektors agerande.

På lagstiftningens område föreligger viss oklarhet om ansvarsfördelning. Kommunerna har som huvudmän för den fysiska planeringen

ett grundläggande ansvar för kulturminnesvården. Staten har emellertid tagit ett särskilt ansvar för monumentvården genom den speciallagstiftning som finns för denna (Fornminneslagen, Byggnadsminneslagen, Kungörelsen om det offentliga byggnadsväsendet 1920).

Riktlinjer för ansvarsfördelningen för kulturmiljön som helhet har givits i direktiven till den fysiska riksplaneringen.

Kommunerna har ännu svårt att hävda kulturminnesvårdens intressen eftersom de styrmedel som ges genom gällande byggnadslagstiftning inte är tillfyllest. I den hösten 1979 framlagda utredningen Ny plan- och bygglag (SOU 1979:65), ges kommunerna dock ett ökat och mera preciserat ansvar för kulturminnesvården och väsentligt förbättrade möjligheter att tillgodose bevarandebeståndens intressen genom planläggning och tillståndsprövning.

Med anledning av den nyckelroll kommunerna har i bevarandearbetet eftersträvas nu en långsiktig planering av insatserna för kulturminnesvården både på kommunal nivå och länsnivå. Efter samråd med statens kulturråd, naturvårdsverket och svenska kommunförbundet har riksantikvarieämbetet och statens planverk gemensamt utarbetat en vägledningspromemoria som utgångspunkt för arbetet med kommunala och regionala kulturminnesvårdsprogram.

Den fysiska riksplaneringen har berett marken för detta programarbete. Där har samarbete i nya former inletts mellan stat och kommun och en ambitiös satsning gjorts för att förbättra kunskapen om den fysiska kulturmiljön i landet. Det nya materialet från inventeringar och utredningar har givit en bättre grund för att formulera hänsynsregler, göra urval och prioritera insatser av olika slag.

I frågor som rör kulturhistoriskt intressanta delar av kommunen bör ett kommunalt program underlätta samordningen mellan ansvariga nämnder - kommunstyrelse, byggnadsnämnd, fastighetsnämnd, kultur- nämnd m fl.

För länsstyrelsen bör ett regionalt program bli ett hjälpmedel i sektorsplaneringen liksom i samarbetet med andra sektorsintressen inom och utom länsstyrelsen t ex naturvård, jord- och skogsbruk, rekreation och turism.

Länsmuseets ansvar för dokumentationen av länets kulturmiljö ger museet en självklar roll i programarbetet. Det regionala programmet bör också bli vägledande för museets fortsatta arbete.

I några län har länsstyrelsen och kommunerna redan påbörjat programarbetet.

Roland Pålsson

REKOMMENDATION OM BEVARANDE AV KULTURHISTORISKT VÄRDEFULLA MILJÖER OCH DERAS ROLL I SAMTIDEN

Vid sin 19:e session i Nairobi den 26 oktober - 30 november 1976 har Unescos (Förenta Nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur) generalkonferens beslutat,

under beaktande

att kulturhistoriskt värdefulla miljöer överallt är en del av mänsklighetens vardagsmiljö, levandegör den svunna tid som format dem samt ger den bakgrund av livets mångfald som fordras för att möta samhällets växlingar och på så sätt får ökat värde och ytterligare en mänsklig dimension,

att kulturhistoriskt värdefulla miljöer erbjuder den mest påtagliga vittnesbörden om det kulturella, religiösa och sociala livets rikedom och mångfald i gången tid och deras bevarande och införlivande med dagens samhällsliv är en grundläggande faktor vid stadsplanering och markutnyttjande,

att inför hotet om nivellering och anonymitet dessa levande minnen om gången tid är av största betydelse för mänskligheten och för nationerna som i sina minnesmärken finner både ett uttryck för sitt levnadssätt och en av grundvalarna för sin identitet,

att det över hela världen under förevändning av utbyggnad eller modernisering pågår en förstörelse utan vetenskap om vad som förstörs och ett ogenomtänkt och olämpligt ombyggnadsarbete som åstadkommer allvarliga skador på detta kulturarv,

att de kulturhistoriskt värdefulla miljöerna är ett fast rotat arv vars förstörelse ofta kan förorsaka sociala störningar, även om den inte medför skada,

att dessa förhållanden medför ansvar för varje medborgare och förpliktelser för myndigheterna som endast de är i stånd att uppfylla

att för att skydda dessa oersättliga tillgångar mot risken att förfalla eller t.o.m. helt förstöras det åligger varje enskild stat att utan dröjsmål anta vittgående och energiska program för att skydda och ge förnyat liv åt kulturhistoriskt värdefulla miljöer och deras omgivningar som ett led i riksomfattande, regional eller lokal planering,

att en tillräckligt effektiv och flexibel lagstiftning beträffande det arkitektoniska arvet och en samordning med stadsplanering eller annan planering på regional eller lokal nivå ofta saknas,

att generalkonferensen redan antagit internationella dokument som avser skyddet av kultur- och naturarvet, såsom Rekommendationen om internationella principer att tillämpas på arkeologiska utgrävningar (1956), Rekommendation om bevarande av landskaps och miljöers skönhet och särdrag (1962), Rekommendation om bevarande av kulturregdom som hotas av allmänna eller enskilda arbetsföretag (1968) eller Rekommendation om skyddsåtgärder på det nationella planet för kultur- och naturarvet (1972),

att en önskan att komplettera och utvidga tillämpningen av de normer och principer som uppställts i dessa internationella dokument kommit till uttryck,

att denna session under punkt 27 på sin dagordning till behandling har förslag rörande bevarande av kulturhistoriskt värdefulla miljöer och deras roll i samtiden,

jämlikt beslut vid sin 18:e session denna fråga borde ges formen av en rekommendation till medlemsstater,

denna dag, den 26 november 1976, anta följande rekommendation.

Generalkonferensen rekommenderar medlemsstater att beakta ovanstående anvisningar genom att inom de områden som stod under respektive stats jurisdiktion lagfästa eller i annan form vidta åtgärder för att tillämpa de principer och normer som läggs fram i denna rekommendation.

Generalkonferensen rekommenderar medlemsstaterna att göra denna rekommendation känd hos nationella, regionala och lokala myndigheter samt sådana institutioner, organ och sammanslutningar som handlägger skyddet av kulturhistoriskt värdefulla miljöer och deras omgivning.

Generalkonferensen rekommenderar medlemsstaterna att, vid de tidpunkter och på så sätt konferensen bestämmer, rapportera om sina åtgärder enligt denna rekommendation.

I - DEFINITIONER

1. För syftet med rekommendationen gäller;

(a) Med "kulturhistoriskt och arkitektoniskt värdefulla miljöer" (även den folkliga byggnadskonsten) avses alla bebyggelsegrupper, anläggningar och öppna platser, innefattande arkeologiska och paleontologiska lämningar, som bildar mänsklig bosättning i stadsbygd och landsbygd, vars sammanhang och värde är allmänt erkända ur arkeologisk, arkitektonisk, kulturhistorisk, estetisk eller socio-kulturell synpunkt.

Bland dessa "miljöer", som kan skifta starkt till sin beskaffenhet, kan särskilt följande kategorier urskiljas: förhistoriska fornlämningsområden, historiska städer, äldre stads kvarter, tätorter och byar samt minnesmärken med tillhörande miljö, underförstått att dessa senare som regel är väl bevarade i oförändrat skick.

(b) Med "omgivning" avses den naturliga eller av människan skapade inramning som påverkar den statiska eller dynamiska upplevelsen av dessa "områden",

eller som är direkt förenade med den i rummet eller genom sociala, ekonomiska eller kulturella samband.

(c) Med "bevarande" avses identifiering, skydd, konservering, restaurering, upprustning, underhåll och levandegörande av kulturhistoriskt eller historiskt värdefulla miljöer och deras omgivning.

II - ALLMÄNNA PRINCIPER

2. Kulturhistoriskt värdefulla miljöer och deras omgivningar bör betraktas som ett oersättligt (universellt) arv för hela världen, Regeringar och medborgare i länder inom vilkas territorium sådana miljöer är belägna bör se det som sin plikt att bevara detta arv och införliva det med dagens samhällsliv. Nationella, regionala eller lokala myndigheter bör svara för uppfyllandet av denna plikt i alla medborgares och den internationella gemenskapens intresse i enlighet med ansvarsfördelningen inom varje enskild medlemsstat.

3. Varje kulturhistoriskt värdefull miljö och dess omgivning bör betraktas som ett sammanhängande helt, vars jämvikt och särart är beroende av hur dess olika delar samverkar med varandra. Denna helhet beror av mänsklig verksamhet i lika hög grad som av byggnaderna, den rumsliga strukturen och omgivningarna. Alla inslag i en sådan miljö, innefattande mänsklig verksamhet, har sålunda, hur blygsamma de än må synas, en betydelse i förhållande till helheten, som inte får ignoreras.

4. Kulturhistoriskt värdefulla miljöer och deras omgivning bör aktivt skyddas mot alla former av skador, särskilt sådana som uppstår genom olämplig användning, onödiga tillägg och missriktade eller okänsliga ändringar som kan skada deras autenticitet, samt mot skador till följd av alla slags förorening. Varje restaureringsarbete som företas bör utföras i enlighet med vetenskapliga principer. Stor uppmärksamhet bör likaledes ägnas den harmoni och estetiska upplevelse som uppstår genom samstämdhet eller kontrastering mellan skilda delar i bebyggelsegrupper, och som ger varje enskild grupp dess särprägel.

5. Till förutsättningarna för modernt stadsbyggande, och som leder till allt tätare bebyggelse i allt större skala, hör, bortsett från faran för direkt förstörelse av kulturhistoriskt värdefulla miljöer, en påtaglig risk att den nya bebyggelsen kan fördärva miljön kring och karaktären hos intilliggande kulturhistoriskt värdefulla miljöer. Arkitekter och stadsplanerare bör sträva efter att säkerställa att utsikten från eller mot minnesmärken och kulturhistoriskt värdefulla miljöer inte störs och att de kulturhistoriskt värdefulla miljöerna på ett harmoniskt sätt införlivas med den samtida livsmiljön.

6. I en tid då det finns risk att tilltagande internationalisering av byggnadsteknik och arkitekturformer skapar likformiga miljöer över hela världen, kan bevarandet av kulturhistoriskt värdefulla miljöer på ett enastående sätt bidra till att bibehålla och utveckla varje enskild nations kulturella och sociala värden. Detta i sin tur kan bidra till att berika hela världens arkitektoniska kulturarv.

III - NATIONELL, REGIONAL OCH LOKAL POLITIK

7. Inom varje enskild medlemsstat bör riktlinjer dras upp för en nationell, regional och lokal politik i enlighet med den ansvarsfördelning, som gäller inom respektive stat så att rättsliga, tekniska, ekonomiska och sociala åtgärder kan vidtas av myndigheter på riks-, regional- och lokalplanet med syfte att bevara de kulturhistoriskt värdefulla miljöerna och deras omgivning samt att anpassa dem till samtidens behov. Denna politik bör påverka planeringen på nationell, regional eller lokal nivå, och på alla nivåer ange riktlinjer för stadsplaneringen, den regionala planeringen och planeringen på landsbygden och utgör därmed ett betydelsefullt led vid formuleringen av mål, programarbete, ansvarsfördelning och verkställighet. Samverkan med enskilda och med privata sammanslutningar bör eftersträvas vid genomförandet av bevarandepolitiken.

IV - SKYDDSÅTGÄRDER

8. Kulturhistoriskt värdefulla miljöer och deras omgivning bör skyddas i enlighet med ovan angivna principer och med metoder som rekommenderas i det följande. Åtgärderna bör därvid anpassas till lagstiftnings- och författningspraxis i varje enskild stat och till dess organisatoriska och ekonomiska struktur.

Lagstiftning och administrativa åtgärder

9. Tillämpningen av en samlad politik för bevarande av de kulturhistoriskt värdefulla miljöerna och deras omgivning bör grunda sig på principer som är giltiga för varje land i dess helhet. Medlemsstater bör anpassa redan befintliga bestämmelser eller, där så är nödvändigt, införa nya lagar och förordningar, så att skydd åt kulturhistoriskt värdefulla miljöer och dess omgivning kan uppställas under beaktande av bestämmelserna i detta och följande avsnitt. Utveckling eller införande av regionala eller lokala åtgärder för att åstadkomma ett sådant skydd bör uppmuntras. En översyn av lagar rörande planläggning och byggande bör också göras för att åstadkomma samordning och överensstämmelse med lagstiftningen till skydd för det arkitektoniska arvet.

10. De bestämmelser som reglerar bevarandet av kulturhistoriskt värdefulla miljöer bör innefatta allmänna principer för upprättande av erforderliga planer och handlingar, särskilt:

de allmänna villkor och restriktioner som gäller för de skyddade miljöerna och deras omgivning;

en redovisning av de program och åtgärder som planeras för bevarande och allmän service;

underhåll som skall utföras med angivande av ansvariga för detta;

samspelet mellan bevarandearbetet och stadsplanering, utvecklingsplanering och planering för de areella näringarna;

tillsättning av ett organ med ansvar för tillståndsgivning i fråga om restaurerings-, ombyggnads-, rivningsarbeten inom det skyddade området;

de resurser med vilka bevarandeprogrammen skall finansieras och genomföras.

11. I planer och handlingar för bevarande skall fastställas:

vilka områden och föremål som skall skyddas;

de särskilda villkor och restriktioner som är tillämpliga på dessa;

de regler som skall iakttas om underhålls-, restaurerings- och förbättringsarbeten;

de allmänna villkor som skall gälla för upprättande av försörjningssystem och den service som erfordras i städer eller på landsbygden,

de villkor som skall gälla för nybyggnader.

12. Dessa lagar bör också i princip innefatta bestämmelser för att förebygga varje överträdelse av skyddsföreskrifterna samt varje stegring i spekulationssyfte av fastighetsvärdena inom skyddade miljöer, som skulle kunna äventyra skydds- och restaureringsåtgärder som planerats i hela samhällets intresse. Dessa bestämmelser skulle även kunna avse stadsplaneinstrument som kan påverka prisbildningen på tomtmark, t.ex. planer för kompletteringsbebyggelse eller mindre saneringsplaner som innefattar förköpsrätt för något offentligt organ,

rätt till tvångsköp i skydds- eller upprustningssyfte eller till automatiskt ingripande vid vanhävd från en ägares sida. Bestämmelserna bör också kunna innefatta effektiva straffregler såsom avbrytande av påbörjade arbeten, tvångsupprustning och/eller lämpligt avvägda böter.

13. Såväl myndigheter som enskilda personer måste ovillkorligen iaktta reglerna för bevarandet. En besvärsoordning till skydd mot godtyckliga eller orättvisa beslut bör emellertid upprättas.

14. Bestämmelser om inrättande av offentliga och enskilda arbetsföretag och allmänna och enskilda arbeten bör anpassas till de förordningar som gäller bevarandet av kulturhistoriskt värdefulla miljöer och deras omgivning.

15. Särskilt bör bestämmelser rörande slumfastigheter och slumområden samt byggande av subventionerade bostäder planeras eller i förekommande fall ändras, så att de både anpassas till bevarandepolitiken och främjar denna. Varje subventioneringssystem bör utformas och anpassas enligt dessa riktlinjer, och särskilt med syfte att främja utvecklingen av subventionerat bostadsbyggande och allmänna anläggningsarbeten genom upprustning av äldre bebyggelse. Under alla förhållanden bör rivningen helt begränsas till byggnader utan kulturhistoriskt eller arkitektoniskt värde, och subventioner i samband därmed bör omsorgsfullt kontrolleras. Vidare bör en viss del av de medel som avsätts för uppförande av subventionerade bostäder anslås till upprustning av äldre byggnader.

16. De laga följdverkningarna av skyddsåtgärder beträffande byggnader och mark bör offentliggöras och registreras genom behörigt offentligt organ.

17. Med vederbörlig reservation för de speciella förhållanden som råder inom varje enskilt land och för ansvarsfördelningen mellan olika nationella, regionala och lo-

kala myndigheter bör följande principer gälla för bevarandearbetets praktiska uppläggning:

- (a) Det bör finnas en myndighet som är ansvarig för fortlöppande samordning av alla berörda, d.v.s. nationella, regionala och lokala offentliga organ eller grupper av enskilda.
- (b) Bevarandeplaner och tillhörande handlingar bör, så snart alla erforderliga förberedande vetenskapliga studier genomförts, upprättas av tvärvetenskapliga arbetslag sammansatta i första hand av:
  - konserverings- och restaurerings experter, inklusive konsthistoriker;
  - arkitekter och stadsplanerare;
  - sociologer och ekonomer;
  - ekologer och landskapsarkitekter;
  - specialister på folkhälso- och socialvårdsfrågor;
  - och mera allmänt, alla specialister inom discipliner med anknytning till bevarande och upprustning av kulturhistoriskt värdefulla miljöer;
- (c) Myndigheter bör ta initiativ till att inhämta den berörda allmänhetens uppfattningar och främja en aktiv medverkan från deras sida.
- (d) Bevarandeplaner med tillhörande handlingar bör godkännas av en i lag angiven myndighet.
- (e) Offentliga myndigheter ansvariga för skyddsbestämmelser och förordningar på alla nivåer, nationella, regionala och lokala, bör ges erforderlig personal och lämpliga tekniska, administrativa och ekonomiska resurser.

Tekniska, ekonomiska och sociala åtgärder

18. En förteckning över sådana kulturhistoriskt värdefulla miljöer med omgivning som skall skyddas bör upprättas på nationell, regional eller lokal nivå. Där bör anges en prioritetsordning, så att de begränsade resurser som står till buds för skyddsåtgärder kan fördelas planmässigt. Alla brådskande skyddsåtgärder av vad slag det må vara, som måste vidtas, bör sättas in utan att invänta att bevarandeplaner med tillhörande dokument skall hinna färdigställas.

19. En utredning av miljön som helhet, innefattande en analys av dess fysiska utveckling bör genomföras. Den bör omfatta arkeologiska, historiska, arkitektoniska, tekniska och ekonomiska data. Ett principprogram bör upprättas för att bestämma vilka byggnader eller bebyggelsemiljöer som bör bevaras med stor varsamhet, vilka som bör konserveras under vissa villkor, eller, i rena undantagsfall och av väl dokumenterade skäl, vilka som kan rivas. Detta ger myndigheterna möjligheter att sätta stopp för varje arbete som är oförenligt med denna rekommendation. Vidare bör i samma syfte en inventering göras av allmänna eller privatägda öppna platser och deras vegetation.

20. Utöver denna bebyggelseutredning krävs ingående utredningar av sociala, ekonomiska, kulturella och tekniska data och strukturer samt av de urbana eller regionala sammanhangen i ett vidare perspektiv. Utredningarna bör om möjligt innefatta demografiska uppgifter jämte en analys av ekonomiska, sociala och kulturella aktiviteter levnadsmönster och samhällsförhållanden, äganderättsliga frågor, infrastrukturer i tätortsmiljö, vägnätets beskaffenhet, kommunikationsnätet och de ömsesidiga sambanden mellan skyddade miljöer och omgivande zoner. Berörda myndigheter bör fästa den största vikt vid sådana utredningar och vara medvetna om att inga effektiva bevarandeplaner kan upprättas dem förutan.

21. Sedan den ovan angivna utredningen slutförts och innan bevarandeplaner och preciserade ställningstaganden har kommit till stånd, bör i princip ett programarbete vidtas, där vederbörlig hänsyn tas till såväl stadsplanemässiga, arkitektoniska, ekonomiska och sociala överväganden och till förutsättningarna att i tätorts- och landsbygds miljön införa funktioner som är förenliga med miljöns specifika karaktär. I programarbetet bör syftet vara att åstadkomma en önskvärd befolkningstäthet och utgångspunkten vara att arbetet skall utföras i etapper. Vidare bör tillfälliga evakueringslokaler under upprustningen anskaffas och permanenta bostäder ordnas för boende, som inte kan återvända till sina tidigare bostäder. Detta programarbete bör genomföras i så nära samarbete med berörda kommuner och invånargrupper som möjligt. Eftersom de sociala, ekonomiska och fysiska förhållandena i kulturhistoriskt värdefulla miljöer och deras omgivningar kan förväntas skifta över tiden, bör utrednings- och analysarbetet genomföras som en kontinuerlig process. Det är följaktligen av stor betydelse att bevarandeplanerna upprättas och genomförs på grundval av tillgängliga studier och inte skjuts upp i avvaktan på en mera detaljerad planering.

22. När bevarandeplanerna med tillhörande beskrivningar lagts fram och godkänts av behörig myndighet, är det önskvärt att de verkställs antingen av denna eller under dess överinseende.

23. I sådana kulturhistoriskt värdefulla miljöer som innefattar element från flera olika epoker bör insatserna för bevarande göras med hänsyn tagen till yttringarna av samtliga epoker.

24. Där bevarandeplaner föreligger, får stadsförnyelse- eller saneringsprogram som går ut på rivning av byggnader utan arkitektoniskt eller kulturhistoriskt intresse och som tekniskt är alltför hälsovådliga för att bevaras, borttagande av tillbyggnader och påbyggnader utan värde samt ibland även rivning av nyuppförda byggnader som

bryter mot områdets enhetliga karaktär, beviljas endast i överensstämmelse med planen.

25. I stadsförnyelse- eller saneringsprogram för områden, som inte omfattas av bevarandeplaner, bör hänsyn tas till byggnader och andra inslag av arkitektoniskt eller kulturhistoriskt värde liksom tillgränsande byggnader. Om det kan förutses att sådana element påverkas negativt av programmet, bör bevarandeplaner enligt ovan upprättas innan något rivningsarbete påbörjas.

26. Kontinuerlig kontroll krävs av att dessa arbeten varken medför oskäligen vinster eller tjänar syften oförenliga med planens målsättning.

27. Gängse säkerhetsnormer avseende brand och naturkatastrofer bör iakttagas i alla stadsförnyelse- eller saneringsprogram som kan påverka en kulturhistoriskt värdefull miljö, förutsatt att detta är förenligt med de kriterier som gäller för bevarandet av kulturarvet. I konflikt-situationer bör speciallösningar eftersträvas under medverkan av alla berörda organ, så att maximal säkerhet uppnås, utan att kulturarvet som sådant skadas.

28. Särskild uppmärksamhet bör ägnas reglering och kontroll av nybyggande, så att arkitektonisk och miljömässig anpassning till befintlig kulturhistoriskt värdefull bebyggelse blir säkerställd. I detta syfte bör all nybyggnad föregås av en analys av den omgivande bebyggelsen, inte endast för att definiera dess huvudkaraktär utan även att analysera dess framträdande särdrag som exempelvis samklang mellan byggnadshöjd, färgsättning, material och utformning, gemensamma drag hos fasader och hustak, spelet mellan byggnadsvolym och det omgivande stadsrummet liksom byggnadernas typiska proportioner och placering. Speciell uppmärksamhet bör ägnas åt fastigheternas storlek, eftersom varje förändring av fastighetsindelningen innebär risker för att helhetsbilden förstörs.

29. En isolering av ett minnesmärke genom rivning av omkringliggande bebyggelse bör i allmänhet inte tillåtas, och inte heller bör flyttning av ett minnesmärke få äga rum annat än i rena undantagsfall och av ofrånkomliga skäl.

30. Kulturhistoriskt värdefulla miljöer och deras omgivning bör skyddas mot sådana störande inslag som stolpar, pålar, el- eller telefonkablar, TV-antennar eller större reklamskyltar. Om sådana inslag redan förekommer, bör lämpliga åtgärder vidtas för att avlägsna dem. Affischeringstavlor, neonskyltar och andra reklaminslag, butiksskyltar, trottoarer och parkmöbler bör utföras med största omsorg och kontrolleras, så att de harmoniskt anpassar sig till helheten. Särskild vikt bör läggas vid att förebygga alla former av vandalism.

31. Medlemsstater och berörda grupper bör skydda kulturhistoriskt värdefulla miljöer och deras omgivningar mot de alltmer tilltagande miljöskador som förorsakas av viss teknisk utveckling - särskilt olika former av förorening - genom att förbjuda farliga industrier i närheten av dessa miljöer samt genom att vidta preventiva åtgärder som motverkar de nedbrytande effekterna av buller, stötar och vibrationer från maskiner och fordon. Vidare bör åtgärder vidtas för att motverka skador som följer av överexploatering genom turism.

32. Medlemsstater bör uppmantra och biträda lokala myndigheter i deras strävanden att finna lösningar på konflikterna som finns inom de flesta kulturhistoriskt intressanta områden mellan å ena sidan motortrafiken och å andra sidan byggnadernas skala och arkitektoniska kvaliteter. För att lösa dessa konflikter och uppmantra gångtrafik bör noggrann omsorg ägnas lokalisering av och tillfarter till infartsparkeringar och även innerstads-parkeringar samt befintliga trafiksystem i syfte att underlätta såväl gångtrafik som varuförsörjning och kollektivtrafik. Flertalet omlägningsarbeten, t.ex. nedläggning av el- och andra kablar under jord, vilka

blir allt för kostnadskrävande om de utförs var för sig, kan därmed med lätthet och ekonomiskt fördelaktigt samordnas med en utbyggnad av vägsystemet.

33. Skyddsåtgärder och restaureringsarbeten bör åtföljas av olika insatser för att göra området levande. Det är således viktigt att bibehålla lämpliga existerande funktioner, särskilt hantverk och annan småföretagsamhet, och även att föra in nya verksamheter som dock om de skall kunna bestå på lång sikt, måste vara förenliga med det ekonomiska och sociala mönstret för den stad, den region eller det land där de införs. Kostnaderna för bevarandearbetet bör bedömas inte bara med hänsyn till byggnadernas kulturvärde utan också i relation till det mervärde de får genom att nyttjas. Samhällsproblem i samband med bevarande kan inte bedömas korrekt utan att hänsyn tas till båda dessa värdeskalor. Dessa funktioner bör tillgodose invånarnas sociala, kulturella och ekonomiska behov, utan att det berörda områdets särart kommer till skada. En kulturfrämjande politik bör gå ut på att göra kulturhistoriskt värdefulla miljöer till centra för kulturella aktiviteter och låta dem spela en central roll i kringliggande samhällens kulturella utveckling.

34. På landsbygden bör alla störande ingrepp och alla förändringar av den ekonomiska och sociala strukturen noga kontrolleras, så att kulturhistoriskt intressanta samhällens integritet kan bevaras i sin naturliga omgivning.

35. I bevarandearbetet bör offentliga myndigheters medverkan förenas med medverkan av dem som enskilt eller kollektivt äger, bebor eller nyttjar fastigheterna, var för sig eller tillsammans, och de bör uppmuntras att lägga fram förslag att aktivt medverka. Fortlöpande samverkan mellan myndigheter och allmänhet bör således upprättas på alla nivåer, speciellt genom åtgärder som: adekvat information till den som berörs; undersökningar som utformats med hänsyn till dem som tillfrågas; till-sättning av rådgivningsgrupper som samarbetar med

planerarna; vidare representation för ägare, innevånare och nyttjare, med rådgivande uppgifter vid de myndigheter som är beslutsfattande, handhar administration och organisation av arbeten som har samband med bevarandeplaner, eller stiftande av föreningar med uppgift att medverka i planernas förverkligande.

36. Upprättande av frivilliga arbetsgrupper och ideella sammanslutningar bör stödjas liksom inrättande av ett system med belöningar och hedersbetygelser, så att särskilt meriterande insatser inom bevarandeverksamhetens alla områden vinner erkännande.

37. Tillgång till erforderliga medel för offentliga investeringar upp till den nivå som anges i planerna för bevarande av kulturhistoriskt värdefulla miljöer och deras omgivningar bör tryggas genom lämpligt avpassade anslagsposter i de centrala, regionala och lokala myndigheternas budget. Alla sådana medel bör förvaltas centralt av allmänna, privata eller halvoffentliga organ med uppdrag att samordna alla former av finansiella bidrag på riks-, regional- eller lokalnivå och fördela dem i enlighet med en övergripande plan.

38. Hjälpt från det allmänna i nedan beskrivna former bör grunda sig på principen att av berörda myndigheter vidtagna åtgärder, närhelst så är lämpligt och nödvändigt, bör ta hänsyn till "överkostnaden" för restaureringen, d.v.s. den tilläggskostnad ägaren har att räkna med i förhållande till byggnadens nya marknads- eller hyresvärde.

39. Rent generellt bör allmänna medel av detta slag företrädesvis tas i anspråk för konserveringsarbeten på befintliga byggnader, särskilt då byggnader som upplåts mot låga hyror, och inte endast anslås till uppförande av nya byggnader, om dessa inte menligt inverkar på befintliga byggnaders användning och funktioner.

40. Bidrag, subventioner, lån på förmånliga villkor eller skattelättnader bör ges till sådana privata ägare och nyttjare som utför arbeten enligt intentionerna i bevaringsplanerna och i överensstämmelse med de krav som där har angivits. Sådana skattelättnader, bidrag och lån kan i första hand bli aktuella för grupper av ägare till eller hyresgäster i fastigheter för bostads- eller affärsändamål, eftersom gruppvis utförda arbeten ställer sig mer ekonomiska än individuella insatser. Där så är lämpligt bör ekonomiska bidrag till privata ägare och nyttjare regleras genom särskilda avtal som föreskriver vissa villkor i det allmännas intresse t.ex. klausuler som tryggar byggnader från obehöriga inskränkningar och ger besökare tillträdesrätt till byggnader och parker, trädgårdar och tomter, rätt att fotografera, etc.

41. Särskilda medel bör avsättas i offentliga och privata organs budget till skydd för kulturhistoriskt intressant bebyggelse som hotas av omfattande anläggningsarbeten och nedsmutsning. Offentliga myndigheter bör också avsätta särskilda reparationsfonder avsedda för skador på grund av naturkatastrofer.

42. Vidare bör alla statliga verk och regeringsorgan som svarar för byggande och anläggningsarbeten lägga upp sina program och budgetar så att de kan bidra till upprustningen av kulturhistoriskt intressant bebyggelse genom att finansiera arbetena som står i överensstämmelse med både de egna verksamhetsmålen och bevaraudeplanens syften.

43. För att utöka de ekonomiska resurser som står till förfogande bör medlemsstater främja upprättandet av offentliga och/eller privata finansieringsorgan för bevarande av kulturhistoriskt värdefulla miljöer och deras omgivningar. Sådana organ bör äga bolagsstatus och myndigas motta gåvor från enskilda, stiftelser samt affärs- och industriföretag. Givarna kan beviljas extra skattelättnader.

44. Finansiering av allt slags arbete för att bevara kulturhistoriskt värdefulla miljöer och deras omgivningar skulle kunna underlättas genom att offentliga institutioner och privata kreditinrättningar medverkade till att upprätta ett låneinstitut som svarade för långivning till fastighetsägare till reducerade räntesatser och med långfristig amortering.

45. Medlemsstater och berörda myndigheter på andra nivåer skulle kunna underlätta bildandet av ideella sammanslutningar med ansvar för inköp och, där så är lämpligt, försäljning av byggnader efter restaurering genom utnyttjande av s.k. rullande fonder, instiftade i syfte att möjliggöra för ägare till historiskt intressanta byggnader, som önskar bevara dem och bibehålla deras karaktär, att fortfarande bo kvar i dessa.

46. Det är utomordentligt viktigt att åtgärder för bevarande inte leder till att den sociala strukturen bryts sönder. För att undvika påfrestningar för de boende som har det sämst ställt då de måste flytta från byggnader eller bostadsområden på grund av upprustningsarbeten, kan de kompenseras för högre hyror och på så sätt få möjlighet att behålla sina hem, affärslokaler eller verkstäder och bibehålla sina traditionella levnadsvanor och sysselsättningar, t.ex. hemslöjd, småbruk, fiske etc. En sådan kompensation skulle vara behovsprövad och kunna bli till värdefull hjälp för dem som berörs när det gäller att betala de höjda hyror som upprustningen leder till.

V FORSKNING, UTBILDNING OCH UPPLYSNING

47. För att öka kunskapen hos de kvalificerade arbetare och hantverkare som erfordras och för att stimulera allmänheten till att inse behovet av bevarande och verksamt ta del i detta, bör följande åtgärder vidtas av medlemsstater i enlighet med deras rättsliga och konstitutionella behörighet.

48. Medlemsstater och berörda grupper bör understödja systematiska studier och forskning rörande:

statsplaneaspekter på kulturhistoriskt värdefulla miljöer med omgivningar;

samverkan mellan bevarande och planering på alla nivåer;

konserveringsmetoder som är tillämpbara på kulturhistoriskt värdefulla miljöer; materialförändringar;

tillämpning av modern teknik på konserveringsarbetet;

för konserveringsarbetet oundgängligen erforderlig hantverksteknik.

49. Särskild utbildning i ovanstående spörsmål, även innefattande praktiska övningsperioder, bör införas och utvecklas. Dessutom är det viktigt att främja utbildning av kvalificerade arbetare och yrkesmän till specialister på bevarande av kulturhistoriskt värdefulla miljöer, inbegripet i deras omgivning. Därtill krävs att man främjar hantverk som sådana, eftersom de befinner sig i ett utsatt läge genom den pågående industrialiseringsprocessen. Det är önskvärt att berörda institutioner inom detta område samarbetar med internationella specialorgan, såsom Centre for the Study of the Preservation and Restauration of Cultural Property, i Rom, ICOMOS (International Council of Monuments and Sites) eller ICOM (International Council of Museums).

50. Utbildning av administrativ personal för den lokala utvecklingen inom bevarandet av kulturhistoriskt värdefulla miljöer bör i erforderlig utsträckning finansieras och ledas av behöriga myndigheter i enlighet med ett långtidsprogram.

51. Medvetenheten om behovet av insatser för bevarande bör främjas i skolutbildningen, utanför skolan och vid universiteten samt i informationsmedia som böcker, press TV, radio, film och vandringsutställningar.

Entydig, omfattande information bör lämnas som visar fördelarna - inte bara estetiska utan även sociala och ekonomiska - i att bedriva en väl genomtänkt politik när det gäller bevarande av kulturhistoriskt värdefulla miljöer och deras omgivning. Sådant information bör ges en vid spridning bland sakkunniga privata och statliga organ och bland allmänheten, så att alla får klart för sig varför och hur deras omgivning på detta sätt kan förbättras.

52. Ett studium av kulturhistoriskt värdefulla miljöer bör införas i utbildningen på alla nivåer, särskilt i historieundervisningen, så att man i unga sinnen kan väcka förståelse och respekt för verk från svunna tider och visa vilken roll detta arv spelar i vårt moderna liv. En utbildning av detta slag bör i stor utsträckning utnyttja audiovisuella hjälpmedel och besök i kulturhistoriskt intressant bebyggelse.

53. Fortbildning för lärare och guider samt utbildning av instruktörer bör anordnas till gagn för unga och gamla som önskar skaffa sig kunskap om de kulturhistoriskt värdefulla miljöerna.

VI - INTERNATIONELL SAMVERKAN

54. Medlemsstater bör samarbeta när det gäller bevarandet av kulturhistoriskt värdefulla miljöer och deras omgivning och, om det anses önskvärt, begära hjälp från internationella organisationer, såväl mellanstatliga som icke-statliga och särskilt då Unescos, ICOMS och ICOMOS⁶ dokumentationscentral. Ett sådant multilateralt eller bilateralt samarbete bör noga samordnas och ske i form av åtgärder som exempelvis:

- (a) informationsutbyte i alla former samt utbyte av vetenskapliga och tekniska publikationer;

- (b) anordnande av seminarier och arbetssymposier i speciella ämnen;
- (c) studie- och resestipendier samt tillhandahållande av vetenskaplig, teknisk och administrativ personal jämte utrustning;
- (d) samlade aktioner för bekämpande av alla slags föroreningar;
- (e) genomförande av omfattande konserverings-, restaurerings- och upprustningsprojekt i kulturhistoriskt värdefulla miljöer och publicering av vunna erfarenheter. I gränsområden där arbeten med utveckling och bevarande av kulturhistoriskt värdefulla miljöer och deras omgivning vällar problem som gemensamt berör medlemsstater på ömse sidor om gränsen, bör staterna i fråga samordna sin politik och sina insatser för att säkerställa att kulturarvet bevakas och skyddas på bästa möjliga sätt;
- (f) ömsesidigt bistånd mellan angränsande stater när det gäller bevarandet av miljöer av gemensamt intresse som är karakteristiska för traktens historia och kulturella utveckling.

55. I överensstämmelse med andan hos och principerna för denna rekommendation bör en medlemsstat icke vidta någon åtgärd som går ut på att riva eller förändra karaktären hos sådana kulturhistoriska kvarter, städer eller miljöer som är belägna inom områden som ockuperats av denna stat.

I Svenska unescorådets skriftserie har hittills utkommit:

- Nr. 1/1979 Kulturell identitet. Invandrarkvinna i Sverige
- Nr. 2/1979 Rapport från Unescos tjugonde generalkonferens den 24 oktober—28 november 1978 avgiven av den svenska delegationen
- Nr. 3/1979 Rekommendation om allas deltagande i och bidrag till kulturlivet, antagen av Unesco
- Nr. 4/1979 Rekommendation om utbyggnad av vuxenutbildningen, antagen av Unesco
- Nr. 5/1979 "Massmediedeklarationen", antagen av Unesco
- Nr. 1/1980 Rekommendation om bevarande av kulturhistoriskt värdefulla miljöer och deras roll i samtiden, antagen av Unesco
- Nr. 2/1980 Rekommendation om internationellt utbyte av kulturegendom, antagen av Unesco
- Nr. 3/1980 Deklaration om raser och rasfördomar, antagen av Unesco

Skrifterna erhålles gratis från Svenska unescorådet, Utbildningsdepartementet, 103 33 STOCKHOLM, tel. 08/763 10 00.